

**Patrimoni Artístic: Vies d'Estudi i Tècniques
d'Anàlisi**

Codi: 43006

Crèdits: 12

Titulació	Tipus	Curs	Semestre
4313768 Anàlisi i Gestió del Patrimoni Artístic	OB	0	1

La metodologia docent i l'avaluació proposades a la guia poden experimentar alguna modificació en funció de les restriccions a la presencialitat que imposin les autoritats sanitàries.

Professor/a de contacte

Nom: Rafael Cornudella Carré

Correu electrònic: Rafael.Cornudella@uab.cat

Utilització d'idiomes a l'assignatura

Llengua vehicular majoritària: català (cat)

Altres indicacions sobre les llengües

Els treballs d'aquest mòdul es poden presentar en català, castellà, italià, francès i anglès. A classe es parlarà en català i castellà.

Equip docent

Montserrat Claveria Nadal

Nuria Llorens Moreno

Rafael Cornudella Carré

Prerequisits

Cap.

Objectius

El programa del Mòdul 1 té un caràcter investigador i constitueix el primer pilar del curs pel que fa a la iniciació a la recerca. El mòdul s'articula a l'entorn de 3 seminaris centrats en un tema d'estudi. L'objectiu dels seminaris consisteix a acostar l'estudiant al procés de "fabricació" de la recerca en matèria artística; s'examinen les seves fases, metodologies, fonts i tècniques, així com la diversitat de punts de vista que entren en joc o cal tenir en compte en un procés d'investigació.

Competències

- Avaluar d'una manera realista i honesta el grau de rigor del treball propi.
- Conèixer i comprendre els sistemes d'anàlisi propis i aliens de la investigació del patrimoni artístic, la teoria i la història de l'art.
- Definir, projectar, planificar i elaborar un treball d'investigació de l'àmbit de la història de l'art i del patrimoni artístic, crític, amb aportacions originals i seguint els paràmetres científics actuals.
- Discriminar entre investigació rellevant i divulgació cultural.

- Organitzar el temps i els recursos propis en el desenvolupament de projectes d'investigació: establir objectius, temporització i compromisos d'actuació.
- Que els estudiants siguin capaços d'integrar coneixements i enfrontar-se a la complexitat de formular judicis a partir d'una informació que, encara que sigui incompleta o limitada, inclogui reflexions sobre les responsabilitats socials i ètiques vinculades a l'aplicació dels seus coneixements i judicis.
- Que els estudiants sàpiguen aplicar els coneixements adquirits i la seva capacitat de resolució de problemes en entorns nous o poc coneguts dins de contextos més amplis (o multidisciplinaris) relacionats amb la seva àrea d'estudi.
- Reconstruir i analitzar críticament les posicions dels principals investigadors actuals del patrimoni artístic, utilitzant les categories i el lèxic que els caracteritzen.
- Sintetitzar i integrar de manera sistemàtica els principals elements d'informació significativa per a l'activitat investigadora i professional.
- Tenir i comprendre coneixements que els aportin una base o l'oportunitat de ser originals en el desenvolupament i l'aplicació d'idees, sovint en un context d'investigació.

Resultats d'aprenentatge

1. Avaluar d'una manera realista i honesta el grau de rigor del treball propi.
2. Conèixer disciplines, així com mètodes i tècniques d'anàlisi per a la interpretació del patrimoni artístic, com ara la paleografia, l'epigrafia, l'arqueometria i les diferents anàlisis usades pel restaurador.
3. Conèixer els tipus d'argumentació i les maneres de presentar els resultats d'altres investigadors de manera que siguin útils per a l'enfocament i desenvolupament de la investigació pròpia.
4. Discriminar entre investigació rellevant i divulgació cultural.
5. Distingir mètodes d'anàlisi practicats per l'historiador de l'art per a l'estudi i la interpretació del patrimoni artístic, com ara el formal, l'estilístic, l'iconogràfic i el comparatiu.
6. Dur a terme un projecte de treball d'investigació de manera ben argumentada i planificada.
7. Identificar les principals metodologies pròpies i alienes necessàries per desenvolupar un treball d'investigació.
8. Interpretar les obres d'art d'una manera integral.
9. Organitzar el temps i els recursos propis en el desenvolupament de projectes d'investigació: establir objectius, temporització i compromisos d'actuació.
10. Que els estudiants siguin capaços d'integrar coneixements i enfrontar-se a la complexitat de formular judicis a partir d'una informació que, encara que sigui incompleta o limitada, inclogui reflexions sobre les responsabilitats socials i ètiques vinculades a l'aplicació dels seus coneixements i judicis.
11. Que els estudiants sàpiguen aplicar els coneixements adquirits i la seva capacitat de resolució de problemes en entorns nous o poc coneguts dins de contextos més amplis (o multidisciplinaris) relacionats amb la seva àrea d'estudi.
12. Sintetitzar i integrar de manera sistemàtica els principals elements d'informació significativa per a l'activitat investigadora i professional.
13. Tenir i comprendre coneixements que els aportin una base o l'oportunitat de ser originals en el desenvolupament i l'aplicació d'idees, sovint en un context d'investigació.

Continguts

Seminari 1. *L'"origen del món", vist per cultures del Pròxim Orient i Precolombines*. Professora: Victòria solanilla

1. MESOPOTÀMIA. Temples. Relleus que parlen del origen del món. Literatura: Poema Babilònic de la creació. Poema de Gilgamesh. Històries d'Heròdot (llibre 1er. Euterpe)
2. EGIPTE. Arquitectura còsmica: Karnak i Luxor. Relleus i pintures. Literatura: Texts dels sarcòfags, Texts de les piràmides, Llibre dels morts. Històries d'Heròdot (llibre 1er Euterpe)
3. MAIES. Arquitectura sagrada: temples, relleus. Escultura. Literatura: Popol Vuh. Llibres del Chilam Balam. Influència i representacions de la seva religió: Mites.
4. INQUES. Concepció de l'espai andí: horitzontal (dual) i vertical (tres plànols). Pacha. Religió animista (astres, accidents geogràfics i meteorològics). Arquitectura sagrada: temples, palaus. Ceràmica. Literatura: cronistes espanyols.

Seminari 2. **"Conditoria Hispaniae". Ús i valorització dels sarcòfags romans en la Península Ibèrica.**

Professora: Montserrat Claveria.

1. L'ús del sarcòfag a Hispania: comerç, produccions i sistemes de representació.
2. La valorització dels sarcòfags romans en la Península Ibèrica.
3. Perspectives d'estudi en la recerca del sarcòfag romà: *Conditoria Hispaniae* una aposta interdisciplinària: *Art-queologia*, Epigrafia, Arqueometria, Conservació-Restauració. Seminari amb la intervenció de la professora Antonia Soler de la UNED-Illes Balears.
4. El sarcòfag romà i el col·leccionisme antiquari a Itàlia i Espanya. Taula rodona amb la intervenció de la professora Beatrice Cacciotti (Università degli Studi di Roma-Tor Vergata), la investigadora en formació Saray Garcia (UAB-Università degli Studi di Roma-Tor Vergata) i Montserrat Claveria (UAB-Institut Català d'Arqueologia Clàssica).

Seminari 3. **El monestir de Pedralbes i el seu patrimoni artístic moble: recerca, museografia i difusió a l'entorn d'un conjunt patrimonial singular.** Professor: Rafael Cornudella

El Monestir de Pedralbes, on hi subsisteix una comunitat de monges de l'orde de santa Clara, i que és gestionat com a "museu-monestir" per l'Ajuntament de Barcelona, no només és un dels monuments més importants de l'arquitectura gòtica catalana, sinó també un conjunt singular per l'abundant patrimoni artístic moble que s'hi conserva, malgrat que al segle XIX i al segle XX encara es van perdre, alienar o destruir alguns objectes. Qualsevol relat sobre la història de l'art gòtic català passa inevitablement per aquest espai monàstic, que també ofereix objectes interessants d'època moderna i contemporània, tots els quals ens permeten resseguir les successives etapes de l'existència històrica d'aquesta comunitat de monges clarisses. En el seminari es revisaran alguns resultats de les recerques més recents, se subratllaran les múltiples possibilitats de recerca obertes per al futur, i a la vegada s'analitzaran les estratègies de conservació i de difusió d'aquest monument i del seu patrimoni moble.

1. La construcció del complex monàstic: certes i incertes. El monument funerari de la reina Elisenda de Montcada i l'escultura del segle XIV.
2. Les pintures murals tres-centistes de la capella de sant Miquel: El Mestre italià de Pedralbes i la qüestió Ferrer Bassa. Altres pintures murals trescentistes del monestir.
3. La pintura sobre taula dels segles XIV i XV: noves perspectives sobre un patrimoni entre la dispersió i la desaparició, dels Serra a Martorell.
4. Visita al monestir (1). Recorregut pel monestir.
5. La pintura de finals del segle XV i del segle XVI: el fenomen de la importació i la producció local, aportacions recents.
6. Visita al monestir (2). L'exposició *Tresors del Monestir* i la posada en valor d'un patrimoni historicoartístic.

Seminari 4. **Retorn al paisatge.** Professora: Núria Llorens

1. El paisatge en l'art d'època moderna: idees, tècniques de representació, valors i transformacions (s. XVI- s. XVII)
2. Les teories modernes del paisatge, *Ut pictura poesis, musica et scientia*: lectura de fonts per a l'estudi de les arts del paisatge (s. XVI- s. XVII) (I).
3. Les teories modernes del paisatge, *Ut pictura poesis, musica et scientia*: lectura de fonts per a l'estudi de les arts del paisatge (s. XVI- s. XVII) (II)
4. El viatge i el dibuix de paisatge en el període il·lustrat. La mirada científica i la il·lustració pintoresca
5. De la imaginació romàntica a la visió "realista" d'un món en transformació: els paisatges de l'època de la revolució industrial.
6. Consciència dels límits i experiència del lloc: notes sobre els artistes i el paisatge des dels anys 60 fins a l'actualitat.

- Sessions de seguiment del projecte del treball de fi de Màster.

Professor : Rafael Cornudella.

Metodologia

Classes expositives, conferències i visites a conjunts artístics. Es valorarà la participació dels estudiants a classe.

Nota: es reservaran 15 minuts d'una classe, dins del calendari establert pel centre/titulació, per a la complementació per part de l'alumnat de les enquestes d'avaluació de l'actuació del professorat i d'avaluació de l'assignatura/mòdul.

Activitats formatives

Títol	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Tipus: Dirigides			
Conferències i visites a conjunts artístics.	16	0,64	3, 8, 10, 11, 13

Avaluació

Assistència i participació activa als seminaris: 20 %

Tutories seguiment del projecte de Treball fi de Màster: 30%

Presentació escrita del primer Guió del projecte del Treball de fi de màster elaborat amb la supervisió del tutor del treball: 50 %.

El projecte ha de contenir:

1. Una presentació dels objectius, les raons de la tria del tema i les preguntes que us formuleu d'entrada.
2. Un primer guió del treball, és a dir, un primer esquema raonat del treball, un primer esbós on constin els aspectes que voleu tractar en el vostre treball. Per elaborar aquest primer guió comptareu amb l'assessorament dels vostres tutors. Naturalment, a mida que avanceu en la recerca, podeu modificar determinats aspectes del guió inicial.
3. Un primer recull de les fonts que esteu consultant o heu de consultar per realitzar el treball. En funció de la temàtica del vostre treball, aquestes fonts poden ser de moltes menes: bibliogràfiques, arxivístiques, videogràfiques, fotogràfiques, entrevistes a persones, etc-.
4. Finalment el projecte ha de comptar també amb una planificació, en la que exposeu com heu anat organitzant el treball des del principi i com penseu desenvolupar les diferents tasques que us queden per fer fins a la conclusió del treball. Recomanem que feu la planificació més detallada i precisa possible.

La data límit d'entrega del Projecte és el 7 de febrer de 2022. S'han de presentar dues còpies: una per la coordinadora del Mòdul 1, la professora Montserrat Claveria, via Campus Virtual, i la segona pel vostre tutor en el format que ell us indiqui.

Activitats d'avaluació

Títol	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Assistència i participació activa als seminaris	20 %	48	1,92	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13
Presentació escrita del projecte del treball de fi de màster	50 %	176	7,04	2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11
Tutories seguiment del projecte del treball de fi de Màster	30%	60	2,4	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13

Bibliografia

L'"origen del món", vist per cultures del Pròxim Orient i Precolombines. Professora: Victòria solanilla

MESOPOTAMIA

BENOIT, A. (2003): Art et archéologie: les civilisations du Proche-Orient ancien. Paris

BOTTERO, J. (2004): Mesopotamia: la escritura, la razón y los dioses. Madrid

FOREST, J-D (1999): Les premiers temples de Mésopotamie (IV-III mil), BAR International Series 765, Oxford.

FRANKFORT, H. (1998): Reyes y dioses. Madrid.

MARGUERON, J.C. (1996): Los Mesopotámicos. Cátedra.

EGIPTE

ARDÈVOL, E. - MUNILLA, G. (coord.) (2003) "*Antropología de la religión*" (Una aproximación interdisciplinar a las religiones antiguas y contemporáneas), Ed. UOC, Barcelona.

CERVELLÓ, J (1996) "*Egipto y Africa. Origen de la civilización y la monarquía faraónica en su contexto africano*", Ed. AUSA, Sabadell.

EDWARDS, I.E.S. (2003) "*Las pirámides de Egipto*", Ed. Crítica, Barcelona.

HORNUNG, E. (1999) "*El Uno y los múltiples. Concepciones egipcias de la divinidad*", Ed. Trotta, Madrid.

WILKINSON, R. H. (2002) "*Los Templos del Antiguo Egipto*", Ed. Destino, Barcelona.

MAIES

BOSCH GIMPERA, P. (1975) *La América pre-hispánica*. Barcelona: Ariel.

CAVATRUNCÍ, C., (1998) *Les Mayas*. Paris: Canal.

CIUDAD, A (1988): *Las culturas del Antiguo México*. Madrid: Alhambra.

FREIDEL, D.; SCHELE, L.; PARKER, J., (1993) *Maya Cosmos. Three thousand years on the Shaman's path*. New York: William Morrow & Co.

RIVERA DORADO, M., (1986) *Chilam Balam de Chumayel*. Madrid: Crónicas de América.

SONDEREGUER, C (1998) *Arquitectura precolombina. Catálogo de tipos de urbanismos, de obras y constructivos*. Argentina. Corregidor.

INQUES

Adams, R.E.W. (2000): *Las antiguas civilizaciones del Nuevo Mundo*, Barcelona: Crítica.

Alcina Franch, J. (1987): *Historia del arte hispanoamericano, 1: Arte precolombino*, Madrid: Alhambra

Berberian, E. - Raffino, R. (1991): *Culturas indígenas de los Andes meridionales*.

Madrid: Alhambra.

Cieza de León, P. (1984): *La crónica del Perú*, Madrid: Crónicas de América.

Cieza de León, P. (1985): *Señorío de los Incas*, Madrid: Crónicas de América.

Poma de Ayala, H. (1987): *Nueva crónica y buen gobierno*, Madrid: Crónicas de América.

"Conditoria Hispaniae". Ús i valorització dels sarcòfags romans en la Península Ibèrica. Professora: Montserrat Claveria.

Die Antiken Sarkophagreliefs, Band I.4. Berlin.

Beltrán Fortes, José, García García, Miguel Angel, Rodríguez Oliva, Pedro (2006): *Los sarcófagos romanos de Andalucía, Corpus Signorum Imperii Romani* - España, Tomo I, vol. 3. Murcia.

Büchschütz, Nora (2018): *Iberische Halbinsel und Marokko*, Repertorium der christlich-antiken Sarkophage, 4. Wiesbaden.

Claveria, Montserrat (2020): El sarcófago romano en el coleccionismo español, *Satyrica signa*, Granada, 373-381.

Claveria, Montserrat (2001): *Los sarcófagos romanos de Cataluña, Corpus Signorum Imperii Romani* - España, Tomo I, vol. 1. Murcia.

Claveria, Montserrat (2019): "La representación del/la difunto/a en los sarcófagos de la Provincia Tarraconense de los siglos III al V", en J. López (ed.), *Tarraco Biennial, El cristianismo en la Antigüedad Tardía. Nuevas perspectivas*. Tarragona, 405 - 413.

Claveria, Montserrat y Moreno, Isabel (2018): "Arqueología y conservación. Análisis complementarios para la interpretación de cinco retratos del Museu d'Arqueologia de Catalunya", en C. Márquez, D. Ojeda (eds.), *Escultura romana en Hispania VIII*. Córdoba, 217 - 243.

Koch, Guntram (1993): *Sarkophage der römischen Kaiserzeit*. Darmstadt.

Koch, Guntram (2000): *Frühchristliche Sarkophage*. Munich.

Koch, Guntram y Sichtermann, Helmut (1982): *Römische Sarkophage*. Munich.

Moralejo, Serafín (1984): "La reutilización e influencia de los sarcófagos antiguos en la España medieval", en B. Andreae (ed.), *Colloquio sul reimpiego dei sarcofagi romani nel Medioevo*. Marburg, 187-203.

Noguera Celdran, José Miguel y Conde Guerri, Elena (2001): *El sarcófago romano. Contribuciones al estudio de su tipología, iconografía y centros de producción*. Murcia.

Platt, Verity (2017): "Framing the dead on Romansarkophagi", en V., Platt y M. Squire (eds.), *The Frame in Greek and Roman art: A Cultural History*. Cambridge, 353-381.

Schroeder, Stephan F. (2004): *Katalog der antiken Skulpturen des Museo del Prado in Madrid*. Mainz am Rhein.

Sotomayor, Manuel (1975): *Sarcófagos romano-cristianos de España. Estudio iconográfico*. Granada.

Trunk, Markus (2008): "Imitaciones y falsificaciones de sarcófagos romanos en la Península Ibérica", en J.M. Noguera y E. Conde (eds.), *Escultura romana V*. Murcia, 209-219.

Vaquerizo, Desiderio (2002): *Espacios y usos funerarios en el Occidente Romano*. Córdoba.

Vidal, Sergio (2018): "Los sarcófagos tardoantiguos de Hispania: nuevos datos a partir de los análisis arqueométricos de los sarcófagos del Museo Arqueológico Nacional", en C. Márquez y D. Ojeda (eds.), *Escultura romana en Hispania VIII*. Córdoba, 143-162.

Zanker, Paul y Ewald, Björn (2008): *Vivere con I miti. L'iconografia dei sarcophagi romani*. Torino.

El monestir de Pedralbes i el seu patrimoni artístic moble: recerca, museografia i difusió a l'entorn d'un conjunt patrimonial singular. Professor: Rafael Cornudella(UAB)

Aixalà, Carme; Bernal, M. Carme; Castellano, Anna (eds.), *Dones silenciades. El llegat de sor Eulàlia Anzizu (1868-1916) al Monestir de Pedralbes*, Barcelona, 2018

Anzizu, Eulàlia, *Fulles històriques del Real Monestir de Santa María de Pedralbes*, Barcelona-Sarrià, 1897

Balasch, Ester; Español, Francesca (eds.), *Elisenda de Montcada. Una reina lleidatana i la fundació del Reial Monestir de Pedralbes*, Lleida, 1997

Beseran i Ramon, Pere, "Un taller escultòric a la Barcelona del segon quart del segle XIV i una proposta per a Pere de Guines", *Lambard. Estudis d'art medieval* (1991-1993), 1994, p. 215-245, 483-488

Beserani Ramon, Pere, "Noves observacions a l'entorn del sepulcre d'Elisenda de Montcada", a *I jornades de recerca històrica de les Corts. Ponències i comunicacions* (Barcelona, 14 i 15 de març de 1997), Barcelona, 1998, p. 87-99

97, p. 39-57

Beseran i Ramon, Pere; Cubeles i Bonet, Albert; Julià i Capdevila, Josep M., "El convent de Santa Maria de Pedralbes", a Josep Bracons i Clapés, Pere Freixas i Camps (eds.), *L'art gòtic a Catalunya. Arquitectura, I. Catedrals, monestirs i altres edificis religiosos*, Barcelona, 2002, p. 193-200

Castellano i Tresserra, Anna, *Pedralbes a l'edat mitjana. Història d'un monestir femení*, Barcelona, 1998

Carbonell, Marià; Castellano, Anna; Cornudella, Rafael (eds.), *Pedralbes: Els tresors del monestir* (catàleg de l'exposició), Museu-Monestir de Pedralbes, Barcelona, 2005

Cornudella, Rafael, "Sainte Claire d'Assise et Christ assis au Calvaire du début du xvie siècle conservées au Monastère de Santa Maria de Pedralbes (Barcelone)", *Revue Belge d'Archéologie et Histoire de l'Art*, 83 (2014), p. 67-86

Cornudella, Rafael, "Les pintures italianíssimes de Pedralbes", *El Punt Avui*, suplement Cultura (divendres, 27 març 2015), p. 28-29

Cornudella, Rafael, "From Patinir's Workshop to the Monastery of Pedralbes. A Virgin and Child in a Landscape", *Locus Amoenus*, 16 (2018), p. 19-57

Español, Francesca, "Los membra disjectade un coro gótico catalán en el Museo de Cleveland", a Mª Luisa Melero Moneo, Francesca Español Bertrán, Anna Orriols i Alsina, Daniel Rico Camps (eds.), *Imágenes y promotores en el arte medieval. Miscelánea en homenaje a Joaquín Yarza Luaces*, Bellaterra, 2001

Español, Francesca, *El Gòtic català*, Manresa, 2002

Martens, Didier, "Le triptyque de la Sainte Famille au travail de Pedralbes, une oeuvre flamande 'hispanisée'", *Oud Holland*, 119, n.1 (2006), p. 41-63

Senserrich i Espuñes, Rosa; Font i Pagès, Lúdia, "La planificació del treball al fresc en les pintures que decoren la cel·la de sant Miquel del monestir de Pedralbes", *Quaderns tècnics de l'MHCB*, 2 (2007), p. 24-43

Trens, Manuel, *Ferrer Bassa i les pintures de Pedralbes*, Barcelona, 1936

Yarza Luaces, Joaquín, "María de Navarra y la ilustración del Libro de Horas de la Biblioteca Nazionale Marziana", a S. Marcon, Mª J. Arnall, J. Yarza Luaces, J. M. García de la Mora, *Libro de Horas de la reina María de Navarra*, Barcelona, 1996, p. 93-256

Retorn al paisatge. Professora: Núria Llorens

ANDREWS, Malcolm, *Landscape and Western Art*, Oxford University Press, Oxford, 1999.

BODEI, Remo, *Paesaggi sublimi*, Bompiani, Milano, 2008.

DESPORTES, Marc, *Paysages en mouvement, transports et perception de l'espace XVIIIe-XXe siècle*, Gallimard, Paris, 2005.

DUBBINI, Renzo, *Geografie dello sguardo : visione e paesaggio in età moderna*, Einaudi, Torino, 1994.

HARTLEY, Keith et al. (eds.), *The Romantic Spirit in German Art 1790-1990*, Thames and Hudson, London, 1994.

JACOBS, Michael, *The Painted Voyage, Art, Travel and Exploration 1564-1875*, British Museum Press, London, 1990.

KASTNER, Jeffrey, *Land and environmental art*, London : Phaidon, 1998.

KLINGENDER, Francis D., *Arte y revolución industrial*, Cátedra, Madrid, 1983.

KASTNER, Jeffrey (ed.), *Nature*, Col. Documents of Contemporary Art, the MIT Press, Massachusetts, London, 2012.

MEROT, Alain, *Du paysage en peinture dans l'Occident Moderne*, Gallimard, Paris, 2009.

MITCHELL, W. J. T., *Landscape and power*, The University of Chicago Press, The University of Chicago Press, Chicago, 1994.

SCHAMA, Simon, *Landscape & Memory*, Fontana Press, London, 1996.

SMITH, Bernard, *European Vision and the South Pacific*, Yale University Press, New Haven and London, 1988.

TIBERGHIEU, Giles A., *Nature, art, paysage*, Actes Sud, Paris, 2001

Programari

Cap en particular